

Учешће браће Стојана и Алексе Симића у културним прегнућима XIX века

НАДЕЖДА КАТАНИЋ

После стицања политичке самосталности и оснивања државе у XIX веку, живот у обновљеној Србији почиње да се нормализује, формира се модерна држава са зачецима институција сличних онима у европским државама тога времена. Тај успон и жеља обновљене Србије да премости јаз који су оставили векови робовања, из дана у дан су све очигледнији. За испуњење амбициозних планова били су потребни школовани људи који ће их спровести у живот. Већина српског становништва, на челу са кнезом Милошем, била је неписмена. Просвети и култури у новој држави почиње да се поклања пажња.

Понесени националним заносом, од првих година самосталности у помоћ обновљеној Србији пристижу школовани људи из Војводине. Поред великана српске културе Вука Караџића, чији су погледи на просветну и културну политику Србије били далекосежни (без обзира на неслагање са политиком и самовољом кнеза Милоша), плејада културних посленика XIX века регрутована је из редова војвођанских Срба. Било је и странаца, који су у Србији могли наћи плодно тло за развијање своје делатности. Све те акције и подухвати нису се развијали без потреса. Често спутаване од самог владара, у судару са неразумавањем једне изузетно заостале средине, многе од тих акција морале су бити одложене — за извесно време, некад и за десетине година — чекајући бољу климу.

Кнез Милош као изразити аутократа, желео је да у свему његова реч буде одлучујућа. Опрезно је приступао формирању просветних и културних институција, гледајући подозриво у њима продор страних утицаја. Никакве установе у време његове владавине нису се могле развити.¹ Тако, тек 1830. године, доласком Димитрија Исаиловића, у Србији се приступа оснивању Велике школе. За време владе уставобранитеља, просвета и култура почињу да доживљавају интензивнији развој, а тек касније — око половине прошлог века — добијају у личности кнеза Михаила свог првог правог и искреног мецену. Значајна имена српске и југословенске културе, као што су били: Вук Караџић, Ђура Даничић, Фрањо Миклошић, Бранко Радичевић и Људевит Штур, истичу помоћ и подршку коју су добијали од кнеза Михаила и књегиње Јулије посвећујући им своја дела.²

Историјски значај уставобранитељског режима је у томе што тада почиње стварање установа и настају први облици државне организације.

У то време отворено је преко 200 основних школа; у гимназијама, које су од раније постојале, отворени су виши разреди, а 1844. године, изгласан је и Закон о гимназијама. Тим Законом, дотадашњи Лицеј је подигнут на степен „Високог училишта“, из којег се касније развијају поједини факултети. Обновљено је Друштво српске словесности, које од године 1847. почиње да издаје свој *Гласник*, први научни часопис у Србији. Законом из 1853. године отворена је Народна библиотека, а уз Министарство просвете основан је Народни музеј.³

У таквим приликама остали су незапажени, или мало запажени, примери појединаца, који сами нису били ствараоци на културном пољу, али су материјално помагали културна прегнућа. Међу такве се могу сврстати браћа Стојан и Алекса Симић.

*

Браћа Стојан и Алекса Симић припадали су најбогатијим и најутицајнијим људима у Србији прве половине XIX века. Били су синови Ђорђа Симића, који је прешао из Срема и борио се у Карађорђевој војсци, а од 1806. до 1813. године био је капетан расински.⁴

Да би се схатиле не само нове личности већ и прилике у обновљеној Србији у првој половини XIX века, опширније ћемо се осврнути на ратовања и патриотизам Ђорђа Симића, што је имало утицаја и на његове синове, Стојана и Алексу. Тако ћемо моћи да назремо побуде којима су се ови руководили када су одлучили да помогну поједине културне подухвате и посленике свога доба. Најглавнији, скоро и једини извор информација о Симићима, представља Мишићевићев *Поменик знаметих људи у српског народа новијега доба*.

¹В. Ђоровић, *Историја Југославије*, Београд 1933, 478.

²Н. Христић, *Записи старог Београђанина*, изд. Француско-српска књижара А. М. Поповића, Београд 1937, 347—348.

³В. Ђоровић, *нав. дело*, 478.

⁴М. С. П., *Православни манастири епархије нишке*, Ниш, 1941, 98.

ЂОРЂЕ СИМИЋ је рођен средином XVIII века у селу Сремчици код Београда. По подацима које је о Ђорђу Симићу оставио М. Ђ. Милићевић види се да је овај до 1787. године радио као чобанин код једног београдског механџије, а тада је као добровољац приступио аустријској војсци и са њом учествовао у аустро-турском рату, у народу названом „Кочина крајина“ (1788—1790).⁵ Овај механџија није био нико други већ Вуче Жикић (оснивач Делиграда) са којим је Ђорђе Симић 1787. године прешао у Земун, где су се Вуче Жикић, његов братанац Кузман и Ђорђе Симић уписали у добровољце-фрајкоре и војевали под командом Михаљевића.⁶

Ђорђе Симић се нарочито истакао у борбама око Карановца (Краљева), где је био у претходници фрајкора, и око Студенице. Карановац је заузет 10. новембра 1789. године.⁷ Како је у Студеници била велика концентрација Турака који су се спремали да поврате Карановац, то је Ђорђе Симић, сада већ као командант другог одељења фрајкора, по наредби Михаљевића заузео Студеницу и растерао Турке, који су се повукли ка Новом Пазару.⁸ После заузимања Студенице цео крај се дигао на оружје. Ђорђе Симић се спремао да заузме и Нови Пазар, али му Михаљевић то није дозволио, бојећи се да га Турци не одсеку од остале војске.⁹ Са Ђорђем Симићем, који је са војском том приликом боравио у Студеници 13 дана, налазио се и Карађорђе. Причало се да је Карађорђе служио као прост војник, мада Јанићије Ђурић пише да је био постављен за каплара (односно „унтерофицира“).¹⁰

По завршетку овог рата, за ратне заслуге, Ђорђе Симић је био произведен у чин фенрика (заставника)¹¹, односно, по неким подацима, у чин лајтнанта.¹² Прешао је у Срем и настанио се Бољевцима, примајући аустроугарску пензију.

Највећи значај Кочине Крајине — без обзира на коначни исход — који ће се осетити тек у догађајима 1804. године састоји се и у школовању домаћег командног кадра. Поред тога, дошло се и до сазнања да Турци могу бити побеђени.¹³

За време првог српског устанка 1804. године, Ђорђе Симић прелази из Срема у Србију и ставља се у службу устаника. Учествовао је у освајању Крушевца 1806. године и био је капетан у овом граду од 1806. до пропасти Карађорђевог Србије 1813. године. Његову храброст под Крушевцем опевао је Сима Милутиновић.¹⁴

Делатност Ђорђа Симића у устаничкој војсци одвијала се углавном око Крушевца. По преласку из Аустрије он се прикључио оном делу

устаничке војске којом је командовао Младен Миловановић.¹⁵ Током устанка проширио је шанац у селу Шавранима (у близини манастира Наупаре) који је 1805. године ископао Станоје Главаш ради одбране, како би онемогућио топлічке Турке да провале ка Крушевцу. Тај шанац са променљивом срећом држао је готово све време устанка. Не зна се када је српска војска напустила овај шанац, пошто га је коначно заузела од Турака 1809. године.¹⁶ Исто тако, учествовао је и у боју на Јасики 1810. године против турске војске коју је предводио румелијски Рушид-паша, који је провалио и уништио шанац у Јасики, многе људе поубијао и продужио даље према Варварину. Међу палим устаницима иа Јасики налазио се и Коста, најстарији син Ђорђа Симића.¹⁷ Косту Симића Вл. Ђоровић означава као родоначелика ове породице¹⁸, што, међутим, није тачно. Родоначелник је Ђорђе Симић.

За своје заслуге у устаничкој војсци Ђорђе Симић је добио чин капетана (расинског или крушевачког). Старешина у Крушевцу постао

⁵М. Ђ. Милићевић, Поменик знаменитих људи у српског народа новијег доба, изд. Чушићеве задужбине, књ. XXVII, Београд 1888, 641.

⁶С. Пандиловић, Вуче Жикић, оснивалац Делиграда у 1806. години, Братство, књ. XII—XIII, Београд 1906, 461.

⁷М. Вукићевић, Карађорђе, књ. I 1752—1804, Београд 1907, 75.

⁸М. Вукићевић, нав. дело, 75.

⁹Д. М. Павловић, Прилог историји Кочине Крајине и Михаљевићевог фрајкора по грађи из бечких архива, Гласник СКА, књ. LXVIII, Београд 1904, 147.

¹⁰М. Вукићевић, нав. дело, 75.

Ј. Ђурић, Српска повестница Карађорђевог времена, Гласник Дружтва српске словесности, св. IV, Београд 1852, 94.

¹¹Л. Арсенијевић-Баталака, Историја српског устанка, део први, Београд 1898, 5.

М. Вукићевић, нав. дело, 358—359.

¹²Баталака, нав. дело, део први, 141.

¹³Историја народа Југославије, књ. II, Београд 1960, 1295.

¹⁴М. Б. Милићевић у Поменику (641), наводи ове Милутиновићеве стихове:

„И ту беху до два капетана
Једно Џикић а друго је Симић
Што служаше бечкога ћесара
И сад дошли браћи да помогну
И о Турке да кржаве руке“.

¹⁵М. Вукићевић, нав. дело, 358—359.

¹⁶Г. Николић, Описаније шанца у селу Шавранима, срезу и окружју Крушевачком, документ бр. 9101 у Архиви САНУ.

¹⁷Баталака, нав. дело, део други, Београд 1899, 799.

¹⁸В. Ђоровић, Прошлост Крушевца, Братство, књ. XXVII, Београд 1933, 10.

је 1806. године, после оберкнеза Андрије.¹⁹ Баталака наводи чак да је Ђорђе Симић уз Павла Цукића постављен за војводу јасичког.²⁰ И на другом месту Ђорђе Симић се тигулише као војвода са Карађорђевоом дипломом за ово звање.²¹ У последњим борбама пред пропаст Србије 1813. године, Ђорђе Симић брани јужни фронт (крушевачки и делиградски сектор); брани га и после турског освајања Србије и Карађорђевог преласка у Срем, као и браниоци Делиграда.²²

После пропасти Србије, Ђорђе Симић прелази у Срем и враћа се у Бољевце. Пошто је због учешћа у ратовима Карађорђевој Србије изгубио аустријску пензију, он је наставио с ратовањем. Сакупио је чету добровољаца, која се на страни Аустро-Угарске борила против Француза.

Када је 1815. године букнуо други српски устанак, Симић је поново прешао у Србију, али пошто је тада већ био стар и слаб, није у њему узео активног учешћа. Умро је у беди 1817. године у Београду. Десет година касније, његови синови Стојан и Алекса, пренели су очеве кости у манастир Раковицу и ту му поставили надгробну плочу.²³

Из Јасике су посмртни остаци Косте Симића пренесени у Крушевац и сахрањени су у порти Лазарице, код олтарске апсиде, односно код југоисточног угла цркве. На гроб је постављена црвена мермерна плоча (дим. 195X95 cm), оивичена рубом (ширине 7 cm). На њој је текст из којег се види да су му браћа Стојан и Алекса пренели посмртне остатке, сахранили их овде и поставили мермерну плочу 1835. године²⁴ (сл. 1), дакле, у време када су Стојан и Алекса живели у породичној задрузи у Крушевцу.

СТОЈАН СИМИЋ, старији син Ђорђа Симића, родио се у селу Бољевцима у Срему 25. марта 1797. године. Школу је учио у манастиру Фенеку. Када му је отац постао капетан расински у Крушевцу, прешао је у Србију и уз оца се налазио све до пропасти 1813. године.

Прешавши потом у Срем, уписао се у добровољачку чету коју је његов отац сакупио за рат против Француза. Када се тај рат завршио, у јесен 1814. године, и добровољци распуштени, Стојан Симић се без новаца и без посла нашао у Темишвару. Како су се у то време неке српске породице селиле у Русију, то и Стојан пође с њима и насели се у Хотину, у Бесарабији. Ту се најмио у службу код Јанићија Ђурића, а примао је и неку новчану помоћ од Руса.

Сл. 1. Надгробна плоча Косте Симића уз олтарску апсиду Лазарице

Fig. 1. Dalle funéraire de Kosta Simić, près de l'abside du sanctuaire de Lazarica

¹⁹ М. Ђ. Милићевић, *Причања Петра Јокића о догађајима и људима из првог српског устанка 1804—1813*, Споменик СКА, књ. XIV, Београд 1891, 52.

²⁰ Баталака, *нав. дело*, део први, 216.

²¹ В. Стојанчевић, *Први српски устанак 1804—1813. године*, Лесковачки зборник, књ. XX, Лесковац 1980, 188.

²² В. Стојанчевић, *нав. дело*, 189.

²³ М. Ђ. Милићевић, *Поменик*, 640—642.

²⁴ Текст на плочи гласи:

„Овде почивао
телесни остатци
КОСТЕ СИМИЋА
погинувшег одъ
Турака у битки на
Јасици 12^{ог} августа
1810. године. Браћа
његова Стојанъ и
Алекса Симићи
пренесоше му кости
овде и соединивши
и съ костима сына
негова младенца
Косте поставише
имъ надгробный
оваи спомен 1835 лѣта“.

Са неколико српских породица вратио се Стојан Симић 1817. године у Београд. Ту је нашао свог болесног оца Ђорђа у највећој беди. Пошто ни сам није имао новаца, Стојан је био приморан да прода своје оружје и свилени појас (трамболос) и да оцу остави новац, а сам је опет кренуо у свет. Из Београда је отишао у Букурешт, где је неко време радио као прост радник у фабрици дувана, а затим се као „ландур“ најмио код Михаила Германа, агента (конзула) кнеза Милоша у Букурешту. Улазак у Германову кућу значи (по Милићевићу), почетак мешања Стојана Симића у српске народне послове и његово даље напредовање. Прва мисија Стојана Симића почела је одатле када је, под животном опасношћу, пренео кнезу Милошу писма и поруке Срба из Букурешта да не прими Портин ферман, који му је носио изасланик Хоџа Ђан. У личности Стојана Симића кнез Милош је нашао поузданог човека за преношење поште из Београда у Букурешт. Узео га је у службу као свога татарина. Сачувани су подаци о сумама које су исплаћене Стојану Симићу за овај његов посао.²⁵

Занимљиво је навести и причања кнеза Милоша о Стојану и Алекси Симићу. Он дословце каже: „Отуда (из Кишињева!) дође (Стојан) у Букурешт и стане у службу код мојега тамо бившега агента. И сад ми је он писма од агента доносио, и одговор мојнатраг доносио. Један пут га ја задржим и примим у службу код мене. Буде неко време код мене у свим пословима без разлике служећи, и мени се много допадне. И онда он мене замоли за брата свога, да бих га из Земуна превео, и да би му дао какву службу. Ја ову молбу примим и брата му преведем, и за практиканта у мојој канцеларији поставим. Како су се они врло добро владали, ја сам их заволео, као своје синове и браћу, и унапређењем их тако поткрепим да их са степена на степен до највећег степена мога правителства поставим, оба их оженим у мојој кући, и оба два моји синови венчају. Кад истерам Турке из Крушевца, купим од Турака једну кућу и једну воденицу. Ова двојица представе ми молбу да би они желели живети у Крушевцу, јер је отац њихов некад ту живео. Ја им ово допустим, и још им исту кућу и воденицу поклоним, а они се онамо одселе.“²⁶

Ово причање кнеза Милоша може се документовати и архивским подацима. Тако се међу ванредним издацима кнежевим за 1830. годину (под 1. октобром) налази сума од 168,10 гроша, издата на спремину за венчање Стојана Симића.

После припајања Крушевца Србији, срео се кнез Милош у овом граду са браћом Вренчевићима, од којих је том приликом откупио

њихову кућу и воденицу за 15.000 пореских гроша, исплаћених из народне касе. И кућу и воденицу поконио је браћи Стојану и Алекси Симићу²⁸, као што и сам наводи.

Вероватно се „трошкови разни страни“, књижени у тефтерима у мају и новембру 1819. године на име Стојана Симића, односе на његов татарски позив и посао на релацији Крагујевац—Букурешт.²⁹

Као татарин, почетком 1821. године Стојан Симић је носио упутства српским посланицима у Цариград. Како је у то време избио грчки устанак, Porta је, да би обезбедила мир у Србији, притворила и српске посланике који су се налазили у Цариграду и татарина. После неколико месеци Стојан Симић се избавио из затвора, стигао у Србију и први јавио кнезу Милошу о судбини српских посланика. После овога кнез Милош га је примио у државну службу. Међутим, и даље је у више махова, Стојан Симић путовао као татарин између Крагујевца и Цариграда и доносио писма српских посланика кнезу Милошу. Уз званичног кнежевог татарина Јованчета налазио се и Стојан Симић. Заједно са Јованчетом он се спомиње у тефтерима трошкова за 1822 (децембар) и 1823. годину (јуни и септембар).³⁰ Годишња плата татара износила је од 1800—3000 пореских гроша.³¹

По М. Ђ. Милићевићу, јануара 1824. године Стојан Симић је био постављен за скелесију на Дубравици и Раму, 1827. је члан Народног суда, као представник јагодинске нахије, с титулом „кнеза левачког.“ У јесен 1827. године, са Лазом Теодоровићем и Димитријем Давидовићем, био је у Цариграду, где је са Портом договоран данак који ће Србија плаћати султану.³² Међутим, још у времену од 1831. до 1833. године, међу првим кнежевим повереницима скела и царина налази се Стојан Симић на моравској скели.³³

Занимљив је податак да је 1827. године, при повратку из Букурешта у Србију, Стојан Симић донео хрисовуљу манастира Раванице, о чему је августа исте године известио кнеза Милоша

²⁵ М. Петровић, Финансије и установе обновљене Србије до 1842, књ. II, Београд 1898, 216.

²⁶ М. Ђ. Милићевић, Кнез Милош прича о себи, Споменик СКА, књ. XIV, Београд 1891, 19.

²⁷ М. Петровић, *нав. дело*, књ. I, 413.

²⁸ М. Петровић, *нав. дело*, књ. I, 896.

²⁹ М. Петровић, *нав. дело*, књ. II 216.

³⁰ М. Петровић, *нав. дело*, књ. I, 662—663.

³¹ М. Петровић, *нав. дело*, књ. I, 893.

³² М. Ђ. Милићевић, *Поменик*, 644—645.

³³ М. Петровић, *нав. дело*, књ. I, 492—493.

из Пореча.³⁴ Те године, према исплатама из државне благајне, поред Влашке, Стојан Симић је путовао и у Цариград.³⁵

До 1830. године Стојан Симић је, по свему судећи, направио блиставу каријеру. Колико је био угледан, најбоље може да илуструје и детаљ са церемоније устоличења кнеза Милоша за наследног кнеза Србије, која је обављена 30. новембра 1830. године, одмах после обнародовања Хатишерифа. Из Новог конака (данашњи конак кнегиње Љубице), кнез Милош је пешнице пошао у Саборну цркву. У свечаној поворци која се тада образовала, према протоколу и рангу у државној хијерархији, налазила су се и браћа Стојан и Алекса Симић, са различитим бојама својих свечаних скутова.³⁶

Поред послова и задатака које је обављао по заповести кнеза Милоша, Стојан Симић је, у друштву с кнезом Милошем, својим братом Алексом и Михаилом Германом, приватно трговао сољу са Мишом Анастасијевићем³⁷, где треба тражити узроке његовог брзог богаћења.

Када је Србији, 1833. године, било придружено шест округа, Стојан Симић је постао старешина у Крушевцу. С јесени 1834. године слао га је кнез Милош у Букурешт и Јаши, где је са кнежеве стране поздравио владаре тих кнежевина.³⁸ По повратку са ове мисије, Стојан Симић је посетио кнеза Милоша у Пожаревцу, и како му се у то време родио, син, позвао је кнеза за кума. Кнез Милош, који се налазио крај тешко болесног сина Милана, прихватио се кумства и у Крушевац је послао кнегињу Љубицу и другог сина Михаила. Том приликом Симићу је саопштио да ће Скупштину сазвати у пролеће, пошто закони које је Скупштина требало да донесе још нису били готови. О овој кнежевој намери Стојан Симић је на свом путу, од Пожаревца до Крушевца, обавестио поглаваре крајева кроз које је пролазио. На породичном слављу у Крушевцу, ово је била главна тема разговора и незадовољства владавином кнеза Милоша, поткрепљена жалбама кнегиње Љубице на кнежев приватни живот. У ствари, у Симићевој кући зачела се Милетина буна, чији је циљ био ограничење кнежеве власти и проглашење (кратковечног) Сретењског устава, 1835. године, у Крагујевцу.³⁹ Тада је Стојан Симић постао члан Државног савета и „кабинетски саветник“ кнеза Милоша. Интересантно је навести и причање кнеза Милоша о овим догађајима. Он каже: „Ови моји кумови (Симићи и А. Петронијевић), за моју њима указану љубав, толику су признателност за учињена им добра указали — што је заиста потребно и нужно описати и свету пред очи ставити! Они су најзнатнија лица били онога захтевања: да се спахилуци Србије разделе и благородство да се установи, но будући да ја то одобрио нисам, они постану моји злотвори како следује: Сто-

јану Симићу роди се дете које по закону дужност је моја да крстим. Ја пошаљем млађег сина мог Мијајла с матером, да дете крсти. Сад ови прилику улуче да комплот сакупе, и договоре се дићи буну против мене. У комплоту овом били су: оба Симића, Аврам Петронијевић, Милосав Здравковић, Милутин Петровић, Јован Здравковић (ваљда Јован Вељковић) и Милета Радојковић, кога старешином учине. Даље пак од исте партије још тројица су била, који су се у Крагујевцу находили, као Тома Вучић, Ђорђе Протић и Лаза Тодоровић. Ови су имали више својих сојузника и коловођа, а зају сад по народу, по нахији крушевачкој, параћинској и јагодинској бунити, на своју страну народ окретати, и против мене дизати. И сада многостручне клевете против мене народу представе, па и то додаду: да је данак тежак за народ шест талира, и обећају једим талиром данак смањити, и тако речма којекаквим окрену до две-три хиљаде људи за собом, и с њима дођу у Крагујевац. Ја сам се онда тревно у Пожаревцу. Они су с коловођама својим и по осталим нахијама ходили, и народ бунили, но сем ових, други се дизати нису хтели. И кад видеше да им се више народа прилепити неће, а притом и мој долазак из Пожаревца чују, тада се сви разметну и разиђу, и кад ја дођем у Крагујевац многи сад припадну за опроштај молити, и ја смиловавши се, свима опростим, и сазовем народ сав, а и ове поглавице у цркву; поучим народ и посаветујем, и законом заклетвом опроштај им дам. А такође и њих заклетвом утврдим: да освете и пизме никакве даље никоји не води.

Овде сам после приметио да је од свих ових само један Милета заклетву ову одржао и почитовао, а што се тиче мојих кумова, и других њихових савезника, сви су и после тога непрестано комплот овај хранили у тајности. Петронијевић је споразум имао с Усејин-пашом видинским, а Вучић и ови други, с Јусуф-пашом београдским. Зло семе непрестано су по народу сејали, и све се више свој број умножити трудили, и одиста многи муфлузи и банкротни нађу се и прилепе се уз њих.⁴⁰

У лето 1835. године Стојан Симић одлази у Влашку по приватном послу, а истовремено кнез Милош га поставља за управника својих добара у Влашкој и посредника у пословима

³⁴ М. Целебдић, *Архивска грађа за историју Народне музеја, књ. I*, Београд 1969, 100.

³⁵ М. Петровић, *нав. дело*, књ. II, 334.

³⁶ М. С. Петровић, *Београд пре сто година*, Београд 1930, 160, 165.

³⁷ М. Ђ. Милићевић, *Поменик*, 12.

³⁸ М. Ђ. Милићевић, *Поменик*, 599.

³⁹ М. Ђ. Милићевић, *Поменик*, 645—646.

⁴⁰ М. Ђ. Милићевић, *Кнез Милош прича о себи*, 20.

са Рикманом, руским конзулом у Букурешту. У Влашкој је остао до почетка 1839. године. Фебруара те године, Стојан Симић је постао члан, а маја месеца потпредседник Државног савета.

У каснијем развоју унутрашњих прилика у Србији, Стојан Симић је стао на страну уставобранитеља и у тој странци био је трећа личност, после Томе Вучића Перишића и Аврама Петронијевића. Због оваквог свог ангажовања морао је 1840. године да напусти Србију. Око заштите живота појединих личности уставобранитеља морао се ангажовати и београдски паша, па и сама Порта. Београдски паша је пружио уточиште Гарашанину (са синовима), Стојану и Алекси Симићу, Стевану Стевановићу-Тенки, Пауну Јанковићу, Сими Сарајлији и другим истакнутим личностима,⁴¹ који су се склонили у београдски град. По налогу Порте, Вучић, Петронијевић, Гарашанин и Симић имали су отићи у Цариград, а остали у Видин. Доцније им је дозвољено да могу да се настане у Земуну, а тек с пролећа 1842. могли су се вратити у Београд.⁴²

Тек после победе уставобранитеља и избора Александра Карађорђевића за кнеза Србије, Стојан Симић се враћа у земљу и октобра 1842. године постаје „вицепрезидент Земаљском савету.“ Годину дана касније напушта државну

службу и одлази поново у Влашку, где се опет бави трговином. Пензионисан је у Београду 1848. године. Умро је 9. марта 1852. године и сахрањен је на палилулском гробљу код Маркове цркве.⁴³ Слични, само сажетији подаци о Стојану Симићу, засновани углавном на Милићевићевом писању, налазе се и у *Народној енциклопедији*.⁴⁴

Описујући физички изглед и особине Стојана Симића, Милићевић је забележио да је „био човек висока раста, пун, гломазан, лица малко роава, а беседе врло течне, обилне, и, кад и кад оштре, саркастичне, бодљикаве.

Носио је народно одело, какво се онда носило, али свакад укусно и одабрано, живео је, наравно у последње време, са свим господски; у друштву је био весела и домишљан, а у колу је играо као радиш. Врло је био умешан држати добре одношаје с киме му је то требало; с млађима својима поступао је лепо; тек је својим брзим богатством, и господским живљењем, вређао многе завидљиве очи.

⁴¹ К. Н. Христић, *нав. дело*, 48.

⁴² К. Н. Христић, *нав. дело*, 49.

⁴³ М. Ђ. Милићевић, *Поменик*, 647.

⁴⁴ Народна енциклопедија, књ. IV, Београд 1929, 132—133.

Сл. 2 и 3. Изглед главне фасаде „Симићевог здања“ према улици (фотографије из колекције Музеја града Београда)

Стојан Симић био је одличан ум трговачки. Државнички дар у њега је тек после дара трговачког.⁴⁵

Опис физичког изгледа Стојана Симића који је оставио Милићевић донекле се поклапа са портретом који се налази у Народном музеју у Београду. Овај портрет (димензија 86X104 cm) дело је Уроша Кнежевића⁴⁶, познатог сликара који је портретисао значајне личности српског јавног и културног живота из половине XIX века.

На портрету, рађеном реалистички, насликана је допојасна фигура Стојана Симића, крупног средовечног човека руменог лица, кратко подшишане, проседе косе, дужих бркова, јаких обрва и енергичног погледа. Обучен је у српско, опасан са три пругаста појаса различитих боја (црно-белим, оранж-белим и црвено-белим). Одело је тамно, а једини светлији акценат на њему је црвенкасто-љубичаста ешарпа. Око врата носи ордење, а на грудима крст. Позадина слике је тамномрка.

Овај портрет сликан је негде око половине XIX века, можда око 1850. године, јер већ две године касније, Стојан Симић није више међу живима.

О личности Стојана Симића највише се зна у вези са његовом кућом, каснијим српским двором, док се о осталим, за српску просвету и културу важним пословима које је обављао, готово ништа не зна.

Остало је забележено да је Стојану Симићу кнез Милош ставио у задатак организацију

Велике школе. Он је у Београду, јануара 1830. године, прихватио Димитрија Исаиловића, дотадашњег професора Учитељске школе у Сомбору, чији је задатак био да у Београду отвори Велику школу. У том послу помогао му је Стојан Симић. Пошто се пронашла погодна зграда, први посао био је да се ова снабде потребним инвентаром: столовима, клупама и осталим неопходним предметима. Из писма Симића кнезу Милошу види се да је у највећој просторији зграде, која је била одређена за учионицу, могло да се смести свега 24 ученика. Симића су мориле и такве бриге, како да пронађе толики број способних ученика у Београду и изван њега, и хоће ли родитељи деце изван Београда сами сносити трошкове њиховог школовања. Свакако да је овај посао добро обавио, пошто је Велика школа отворена 15. октобра 1830. године.

Исаиловић је у школи радио сам. Главна му је брига била да кнежеву децу учи немачки и француски језик. У школи је било тада 13 ученика. Већ 1833. године Велика школа је пресељена у Крагујевац.⁴⁷

Као председник Државног савета Стојан Симић је крајем тридесетих година подигао велелепну кућу у Београду, на простору између Старог и Новог двора (данашња улица Маршала Тита).

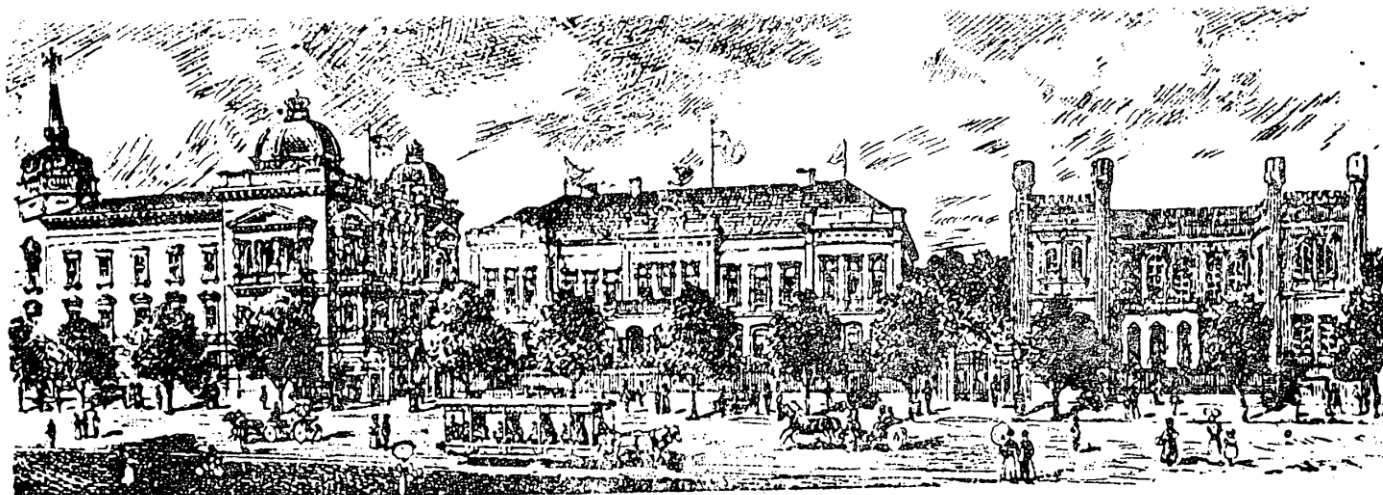
⁴⁵ М. Ђ. Милићевић, *Поменик*, 647.

⁴⁶ *Класицизам код Срба, каталог сликарства*, књ. VII, посебно издање Народног музеја, Београд 1967, 101.

⁴⁷ М. С. Петровић, *нав. дело*, 200—201.

Fig. 2 et 3. Aspect de la façade principale du Palais de Stojan Simić donnant sur la rue (photographie conservée dans la collection du Musée municipal de Belgrade)

иностраних и унутрашњих оела (осно), на чијем је месту подигнут Нови двор (преснимљено из Београдских општинских новина, октобар, 1939)

l'ancien Ministère des affaires intérieures et étrangères (à droite), sur l'emplacement duquel fut bâti le Nouveau palais royal (reproduction d'une photographie publiée dans le journal «Beogradske opštinske novine», octobre 1939)

Кућа је била завршена већ око 1840. године (сл. 2 и 3).⁴⁸ На том месту су се у време подизања ове зграде налазиле мочваре обрасле трском и свет се чудио Симићу што прави кућу „у овој пустињи, далеко од вароши.“⁴⁹ Милићевић пише да је Стојан Симић ову бару и рит око ње, где се ишло у лов на дивље патке⁵⁰, „насуо, воду свео на један точак и на целом том простору подигао кућу“.⁵¹ Подизањем ове куће (сл. 4) он није ни слутио да поставља темеље будућег центра Београда око Теразија.⁵²

Када је кнез Александар Карађорђевић ступио на престо 1842. године, кућа је купљена за кнежев двор. После кнеза Александра у кући су становали сви Обреновићи, осим кнеза Милоша, који је у време своје друге владавине становао у конаку у Топчидеру⁵³ у коме је и умро 1860. године. Кнез Михаило, наследник кнеза Милоша, у време своје прве владавине (до Вучићеве буне 1839. године), становао је у конаку кнегиње Љубице, а током друге владавине овде, у „старом конаку“ или „београд-

ском конаку“, како је Симићева кућа називана. После убиства краља Александра Обреновића и краљице Драге, кућа је срушена.⁵⁴

Значајан је и податак, који Милићевић узгредно саопштава, парафразирајући део из мемоара Ђоке Протића, да је Стојан Симић, приступио уставобранитељима тек пошто је из државне благајне добио зајам од 50.000 дуката. Дотле се држао неутрално.⁵⁵ Не улазећи у саркастичност с којом је ово саопштено, податак с друге стране открива не само поверење српске државе према једној таквој личности, већ и велике залог у материјалним добрима Стојана Симића на основу којих је могао добити државни зајам.

Само илустрације ради, не сумњајући да је то целокупно земљиште које је Стојан Симић поседовао у Београду, наводимо архивске податке из пописа власника теразијског и савамалског кварта из којег се види да је Стојан Симић власник: 1) плаца од нове цркве до чесме и Абацијске чаршије; 2) на Теразијама и 3) „сокачића поред куће г. Станимировића и г. Симића“. Заједно са братом Алексом, Стојан Симић је поседовао и „сокак водећи од Сава капије поред Ђумурка савском чаршијом ка малој пијаци“. За све земљишне парцеле дате су и мере изражене у хватовима, стопама и палчевима.⁵⁶

Овде се говори о земљишним парцелама у два београдска кварта, а зна се да се изван Теразија пружао слободан и ненастањен простор. Међутим, колико је Стојан Симић био богат човек може да илуструје и податак, да је његова својина било земљиште које се простирало од „Старог конака“ (тј. његове куће) до данашње Славије. То је земљиште звано

⁴⁸Ђ. Бањац, Како се изграђивао Београд, Београдске општинске новине, бр. 10, Београд 1939, 606—607.

⁴⁹К. Н. Христић, нав. дело, 81—82.

И. Здравковић, Кућа Стојана Симића — Симићево здање, Годишњак Музеја града Београда, књ. I, Београд 1954, 207.

⁵⁰К. Н. Христић, нав. дело, 80.

⁵¹М. Ђ. Милићевић, Поменик, 648.

⁵²М. С. Петровић, нав. дело, 86.

⁵³И. Здравковић, нав. дело, 207.

К. Н. Христић, нав. дело, 81.

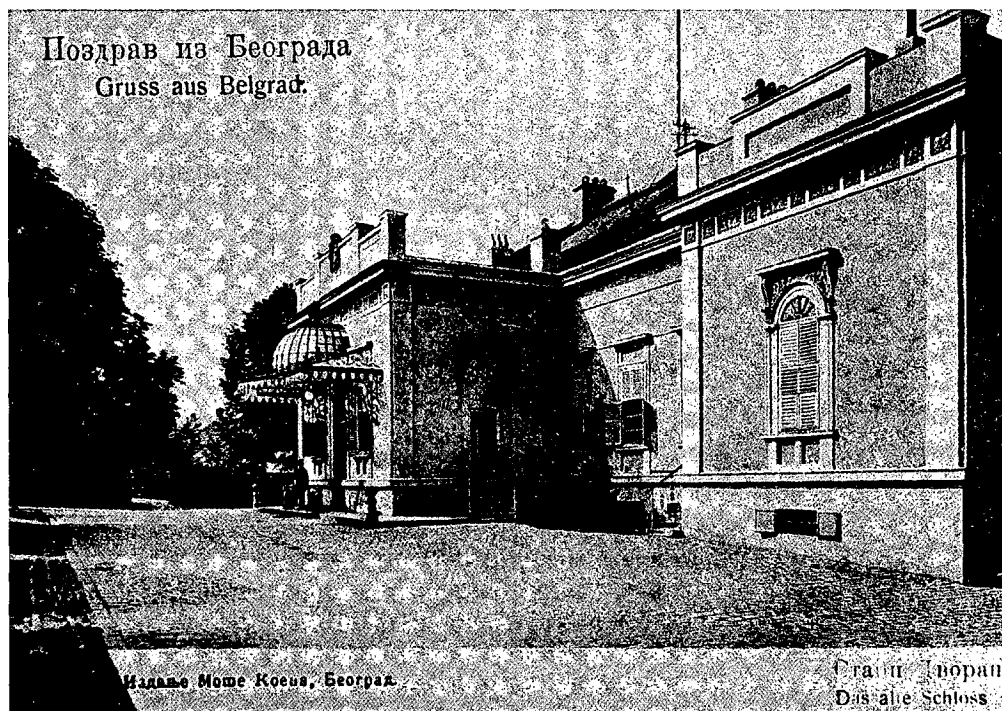
⁵⁴И. Здравковић, нав. дело, 206.

⁵⁵М. Ђ. Милићевић, нав. дело, 646.

⁵⁶Ђ. Перуничкић, Управа вароши Београда 1820—1912, изд. Музеј града Београда, Београд 1970, 489, 490, 491, 514.

„Симићев мајур". Он је тај простор касније испарцелисао, негде подигао понеку приземну кућу и продавао. На Славији је подигао зграду, тзв. „Салу мира", коју је касније откупила Социјалистичка партија за свој дом.

О изгледу куће Стојана Симића, „Старог конака", како су је звали, веома се мало зна. Старе сачуване фотографије показују изглед фасада куће према улици и према дворишту. Фасада куће према улици имала је приземље и спрат. Архитектура је електичка и доста китњаста, с прозорима који се лучно завршавају.⁵⁷ Према дворишту зграда је имала одлике ренесансног стила (сл. 5), с незнатним примесима барока.⁵⁸ Испред куће је била башта.

Сл. 5. Изглед дворишне фасаде „Симићевог конака" (фотографија из колекције Музеја града Београда)

Fig. 5. La façade sur cour du «Konak de Simić» (photographie provenant de la collection de Musée municipal de Belgrade)

Када је била продата за двор, кућа је знатно преграђена и проширена. Дограђена су јој два пошира крила, позади је саграђена зграда за стражу и дежурне официре, исушен је остатак мочваре у башти и засађен парк.⁵⁹ По неким подацима кнез се у њу уселио 1843⁶⁰, а по другима 1845. године.⁶¹

Цео комплекс земљишта око зграде био је ограђен и то: са северне стране зидом, а са јужне и источне стране проићем, док се на западној страни налазила зидана ограда са дрвеним филаретама.⁶² Средином 1855. године Министарство унутрашњих дела тражило је сагласност од кнеза Александра Карађорђевића да се изгради зидана ограда, што би коштало 1125 фор. и 57 кр. сребрних и да се посао лицитацијом уступи „овдашњим мајсторима".⁶³ Кнез се са овим предлогом сагласио и упутио га на одобрење Совету.⁶⁴

Помињући унутрашње уређење куће, Милићевић наводи да треба ући у кућу и башту, „што је све творевина и замисао Стојана Симића, па тек видети и оценити ум тога ђенијалног човека".⁶⁵

Пошто је своју кућу продао за двор, Стојан Симић је себи саградио мању кућу, преко пута двора. Кућу је, касније, његов син Ђорђе Симић, председник Министарства и Државног савета, продао руском посланству, које се ту налазило све до првог светског рата. Касније је ту било смештено Трговинско представништво СССР.⁶⁶ Кућа је постојала до пре петнаестак година, када је срушена и данас је ту зелени простор.

Ако није сачувана кућа Стојана Симића у Београду, остала је до данас очувана породична кућа браће Стојана и Алексе Симића, која се налази у центру Крушевца, поред данашњег новог хотела (сл. 6). То је она кућа коју им је кнез Милош поклонио заједно са

⁵⁷ Д. Ђурић-Замоло, *Сачувани лик Београда на фотографијама А. Јовановића, И. Громана и М. Јовановића*, Годишњак града Београда, књ. XIV, Београд 1967, 151.

⁵⁸ И. Здравковић, *нав. дело*, 207.

⁵⁹ Ђ. Бањац, *нав. дело*, 606—607.

⁶⁰ И. Здравковић, *нав. дело*, 207.

К. Н. Христић, *нав. дело*, 646.

⁶¹ Ђ. Бањац, *нав. дело*, 607.

⁶² Б. Перуничкић, *нав. дело*, 276.

⁶³ Б. Перуничкић, *нав. дело*, 327—328.

⁶⁴ Б. Перуничкић, *нав. дело*, 328.

⁶⁵ М. Ђ. Милићевић, *Поменик*, 648.

⁶⁶ И. Здравковић, *нав. дело*, 208.

воденицом. Она је, као што смо видели, била својина Турака, браће Вренчевића.

То је кућа балканског типа која има приземље и спрат, са просторијама за становање. Из приземља на спрат воде дрвене степенице. На спрату, дужином читаве уличне фасаде, пружа се широк отворени дрвени трем на стубовима, док се на дворишној фасади, код југозападног угла зграде, налази мањи дрвени трем, такође на стубовима, с нешто нижим кровом од крова зграде, покривен ћерамидом (сл. 7). Како је кућа доскора била у веома трошном стању, то је она током 1978. године конзервирана.

*

За разлику од свог брата Стојана, АЛЕКСА СИМИЋ био је мирнијег духа. И он је вршио одговорне политичке дужности у Србији до шездесетих година XIX века. Рођен је 18. марта 1800. године у Бољевцима у Срему. Код Милићевића налазимо податак да је са 12 година одведен у Нови Сад да учи трговину и да је ту провео пет година као шегрт и калфа.⁶⁷ У *Народној енциклопедији* стоји да је школу учио у Ђакову.⁶⁸

У Србију је прешао 1819. године и одмах је постављен за писара у канцеларији кнеза Милоша. Следеће године био је постављен за секретара Јована Обреновића, брата кнеза Милоша и старешине рудничке, ужичке и соколске нахије, да би поново био враћен као секретар у канцеларију кнеза Милоша, где је уједно био и хазнадар (благајник). У расходима кнежеве канцеларије налазимо да је 1821. и у првом полугодишту 1822. године имао плату од 1.000 гроша, у другом 1822. и првом 1823. године плата му је била 1.500, да би у другом полугодишту 1823. године достигла износ од 2.000 гроша.⁶⁹ У то време види се да је Алекса Симић примао порезе или, по налогу кнеза Милоша, слао одређене суме новаца појединим личностима, чак и изван граница Србије.⁷⁰ Кнез Милош га је 1824. године поставио за базрђан-башу⁷¹ у Београду, у ком звању је остао дуже времена.

После закљученог Ђурђевског полугодишта 1823. године, Алекса Симић, секретар и вршилац дужности књиговође, постављен је за београдског базрђан-башу. Дужност књиговође предао је тадашњем благајнику Јови Остојићу, 16. јануара 1824. године, и дошао у Београд на нову дужност. У прва четири месеца овог службовања у Београду, Алекса Симић је обављао послове заједно са Наумом Ичком, с којим је потписивао све извештаје кнезу, да би почетком ђурђевског полугодишта наставио сам да обавља послове. Дужност базрђанбаше примио је од Марка Георгијевића⁷² 8. фебруара 1824. године. Пошто је Георгијевић средио све ра-

чуне, то је Алекси Симићу формално предао дужност 11. фебруара, а сам кренуо у Крагујевац да кнезу лично саопшти о предаји дужности.⁷³

Поред послова базрђан-баше, Алекса Симић је обављао и дужност београдског кнежевог благајника за пријем свих кнежевих и народних прихода. Ову дужност обављао је скоро шест година, а крајем 1829. године постављен је за другог члана „у кнежевој свити“.

Када га је кнез поставио за члана своје свите, у Београду је наместо базрђан-башлука установљена нарочита канцеларија за прикупљање свих прихода, и у њој је за управника постављен Анастас Гута. Та канцеларија прозвана је „консулат“. Међутим, 1830. и 1831. године Алекса Симић, члан кнежеве свите, налази се у овој канцеларији и подноси кнезу биланс „хазне народа српског“.⁷⁴

Пратећи службеничку каријеру Алексе Симића према подацима које је оставио Милићевић, види се да се у Крушевац одселио 1833. године, када је са братом Стојаном живео у имовној задрузи. После Сретењског устава 1835. године, Алекса је постао попечитељ финансија. На тој дужности остао је врло кратко, с обзиром да је и устав био крактог века. Када је кнез Милош ишао султану Махмуду у Цариград, у његовој пратњи налазио се и Алекса Симић.

Када је кнез Милош 1839. године напустио Србију и отишао у Влашку, за њим је српска влада упутила Алексу Симића са задатком да му одузме султаново ордење. И Алекса је учествовао у Вучићевој буни, и у другој половини 1842. године постао је капућехаја (државни представник) у Цариграду. Када су Вучић и Петронијевић 1843. године удаљени из Србије, Алекса Симић се вратио у Србију и постао представник и попечитељ иностраних дела. Нег-

⁶⁷М. Ђ. Милићевић, Поменик, 637.

⁶⁸Народна енциклопедија, књ. IV, Београд 1929, 130.

⁶⁹М. Петровић, нав. дело, књ. II, 289, 293, 296, 301, 304.

⁷⁰М. Петровић, нав. дело, књ. I, 692; књ. II 253.

⁷¹Базрђан-баша је, по Абдулаху Шаљићу (Турцизми у српскохрватском језику, изд. „Свјетлост“, Сарајево 1965, 126) старешина трговаца, или представник трговаца. По Вуку Караџићу (Српски рјечник, Беч 1852, 12) базрђан-баша је старешина цариника. С обзиром да се Београд у то време налазио на граници, то ово друго у случају Алексе Симића изгледа сасвим одговарајуће звање.

⁷²М. Петровић, нав. дело, књ. II, 317.

⁷³М. Петровић, нав. дело, књ. II, 1077.

⁷⁴М. Петровић, нав. дело, књ. II, 1079.

Сл. 6. Симићева кућа у Крушевцу, изглед фасаде према дворишту

Fig. 6. La maison des Simić à Kruševac, façade sur cour

де око 1844. године отишао је на своја добра у Влашкој, где је провео пет година.

У политички живот Србије Алекса Симић се поново укључује 1849. године, када је постављен за попечитеља правде и просвете. У време када је Гарашанин (после смрти Аврама Петронијевића) постао представник и попечитељ иностраних дела, Алекса Симић је попечитељ унутрашњих дела. Уклањањем Гарашанина са овог положаја 1853. године, Алекса Симић заузима његово место и постаје кнежевски представник и попечитељ иностраних дела.⁷⁵ На овој дужности имао је тежак задатак — да сачува неутралност Србије 1853. године за време кримског рата. Поново је кнежевски представник 1856—1857. године. Крајем 1857. године је пензионисан.⁷⁶

Милићевић је оставио занимљиве податке не само о физичком изгледу Алексе Симића већ и о његовим карактерним особинама. Тако пише да је био „човек крупан, гломазан, у лицу богињав, сед, нос велика, покучаста, а гласа потмула. Говорио је радо; а шалио се много; и знао је мноштво кратких источњачких причаца, којима је своју беседу свакад оживљавао. Од туђих језика знао је немачки, турски и грчки онако како се говорило у местима где је он живео.

Симић је миловао живети као велики и богати господин. Њега у кући млађи његови никад нису звали ‘Господин’ него ‘Господар’.

У последње време свога председништва, Алекса Симић је потписао забрану да чиновници

не смеју носити браде. Тој наредби многи су се смејали и у Београду и у целој Србији.

При свој тој немарној добродушности, Симић је врло миловао показивати се као неки оцаковић, неки племић. Тога ради, он је много што шта испочињао од влашких бојара, које је познавао малко изближе.⁷⁷

Међутим, има неслагања у подацима које је оставио Милићевић и архивских докумената, сачуваних у Државној архиви (Књажевска канцеларија), око службовања Алексе Симића у Београду као базрђанбаше. По архивским подацима, као базрђанбаша у Београду, Алекса Симић је службовао од 1824—1836. године, од када се титулше као „советник“. Неизвесно је да ли је у доба сукоба са кнезом Милошем (у време Милетине буне) напуштао Београд и боравио у породичној задрузи у Крушевцу, јер Милићевић наводи да се од 1833. године налазио у Крушевцу.

Значајан је рад Алексе Симића на културном плану, који је обављао по налогу кнеза Милоша, где се често појављивао у дипломатској мисији, нарочито у општењу са турским властима у београдском граду.

По службеној дужности, прво као београдски базрђанбаша од 1824—1836. године, а затим од

⁷⁵ М. Ђ. Милићевић, *Поменик*, 638.

⁷⁶ *Народна енциклопедија*, књ. IV, Београд 1929. 130.

⁷⁷ М. Ђ. Милићевић, *Поменик*, 638.

Сл. 7. Симићева кућа у Крушевцу, изглед уличне фасаде пре конзервације

Fig. 7. La maison des Simić à Kruševac, façade sur rue, avant la conservation

1836. као „советник“, Алекса Симић је по налогу кнеза Милоша обављао низ службених дужности везаних било за рад сликара или за заштиту и обезбеђење појединих објеката у Београду, које данас сматрамо споменицима културе. Као високи државни чиновник, он је контактирао са турским властима у Београду.

Тако је 1824. године набавио потребне боје за сликара Павела Ђурковића, који је радио портрете чланова кнежеве породице, за шта му је исплатио 400 гроша, и требало је да га приволи да изради портрет Ћир Ђорђа Ђелеша.⁷⁸ За кнежеве слике у Крагујевцу Симић је набављао канап и стакло⁷⁹, посредовао код руског посланика поводом предаје пакета са сликама за Симеона Милутиновића у Петроград.⁸⁰ Те исте године Алекса Симић је учествовао у трансакцији кнеза Милоша код продаје „грошића“ у Београду и Бечу. Напослетку, следеће године, ови „грошићи“ били су продати у Ђуру, а једним делом новца добијеним од њихове продаје исплаћена је израда сребра коју је кнез Милош наручио у Бечу.⁸¹

Алекса Симић је 1825. године имао задатак да преко границе пошаље 26 слика „онако како му је наложено“.⁸²

Током 1826. године Алекса Симић даје доказе своје привржености кнезу Милошу и његовој политици откривајући му главне учеснике Чарапићеве буне, који су свирепо кажњени.⁸³ Те исте, 1826. године, Алекса Симић одржава везе с везиром Алај-бегом у вези са опорком београдског шанца. Алај-бег је саветовао Симићу

да поправку шанца треба да предузме кнез Милош, јер би то имало повољног одјека у Цариграду и послужило као противаргумент сплеткама турских великаша из Београда, који се Порти стално жале да Срби желе да поруше све градове. Шанац, чији би зидови с обе стране били назидани од камена, требало би да се подигне изван палисада.⁸⁴ Уместо поправке шанчева говорило се 1828. године само о поправци палисада и набавци коља у те сврхе.⁸⁵

Алекса Симић је водио бригу око израде крстова за цркву у Свилајнцу 1828. године. Крстове је израдио Јован Ковач из Земуна.⁸⁶ Тај исти Јован Ковач, побуђен родољубивим мотивима, израдио је „једну бутелу“ са српским грбом и кнежевим именом и за тај рад је одбио да прими било какву накнаду.⁸⁷

У читавој 1830. години Алекса Симић се у Београду појављује као дипломатски представник кнеза Милоша у односу на турске власти. Тако он код београдског везира ради на усклађи-

⁷⁸ М. Целебџић, *нав. дело*, 63—64, 68.

⁷⁹ М. Целебџић, *нав. дело*, 72.

⁸⁰ М. Целебџић, *нав. дело*, 73—74.

⁸¹ М. Целебџић, *нав. дело*, 73, 74, 75, 76.

⁸² М. Целебџић, *нав. дело*, 80.

⁸³ Б. Перуничкић, *Београдски суд 1819—1839*, изд. Историјски архив Београда, Београд 1964, 237, 240—243.

⁸⁴ М. Целебџић, *нав. дело*, 88—89, 89—91.

⁸⁵ М. Целебџић, *нав. дело*, 103.

⁸⁶ М. Целебџић, *нав. дело*, 101.

⁸⁷ М. Целебџић, *нав. дело*, 112, 121.

вању несугласица између српског и турског живља.⁸⁸ По налогу кнеза Милоша, упркос противљењу турских власти и сталних преговора које је са њима око тога водио, Алекса Симић се у пролеће 1830. године ангажује око подизања дрвене звонаре и постављања звона на Саборној цркви.⁸⁹

Он је један од првих виђенијих људи који је те значајне 1830. године био обавештен о добијању Хатишерифа, о чему је известио и београдског везира⁹⁰, и касније, новембра исте године, присуствовао на Ташмајдану и у Саборној цркви свечаностима око потврђивања кнеза Милоша за наследног владара Србије.

Током 1831. године Алекса Симић преноси турским властима у Београду захтев кнеза Милоша да се Турци иселе из Ћуприје и да се утврђење у овом граду поруши. У погледу рушења утврђења Турци су били непопустљиви, сматрајући да је захтев упућен на подстицај Русије. У обзир би дошло само рушење шанчева из Карађорђевог времена, као што је, на пример, онај у Делиграду.⁹¹

Алекса Симић је током 1832. године обавио два задатка из области културе. Један се састојао у слању сликара Павла Радомировића у Беч на сликарску академију, припремање препорука за одређене личности које Радомировићу могу помоћи, пријем на Академију и праћење његовог рада, а други, у изради богато украшене сабље кнеза Милоша, која је била наручена у Бечу, према послатом узору и стављањем натписа са кнежевим именом на њу.⁹²

У 1833. години Алекса Симић је извршио исплату Лазару Милетићу „за оних осам икона”.⁹³

Делатност Алексе Симића на овом плану може се пратити још у 1836. години, од када се титулише као „советник”. Те године он је преносио кнезу Милошу жеље Турака да оправа Батал-џамију у Београду и одговор кнеза Милоша Турцима да поправљају џамије у вароши и граду, а не ову, која се налази у пољу и која чак нема ни својих верника. Резултат ових преговора је попис београдских џамија, који је урадило Исправништво округа београдског, по жељи кнеза Милоша, а на основу налога Алексе Симића.⁹⁴ На основу овог пописа данас знамо број и локацију турских богомоља у Београду.

Последњи пут спомиње се Алекса Симић опет у вези са ^{13*} преговорима са везиром Јусуф-пашом о оправци београдског града, о чему извештава кнеза Милоша, и исправци кнежевој, у одговору Алекси Симићу, да се не ради о београдском граду, већ о касарни у њему.⁹⁵

Пре него што је постао министар иностраних послова Алекса Симић се појављивао у пратњи чланова владајуће породице. Тако се маја 1833. године налази у пратњи кнежевића Милана и Михаила приликом њихове посете Земуну.⁹⁶ Пре ступања кнеза Михаила на престо, 1839. године, кнез је морао ићи у Цариград да се представи султану. Алекса Симић, тада попечитељ финансија, ишао је у Влашку по кнеза Михаила, а налазио се и у његовој пратњи приликом кнежеве посете Цариграду.⁹⁷

Тако је изгледала службеничка каријера Алексе Симића.

За кућу Алексе Симића једино се зна да се налазила у Господској улици (данас Бранкова улица).⁹⁸

У складу са друштвеним положајем, и жена Алексе Симића — Катарина — бавила се хуманим пословима.

Материјална добра Алексе Симића такође су била велика. Тако је он имао плацеве на Теразијама (два), затим од пиваре „идући до чесме Абацијске и одатле идући узбрдо на Теразије”, на Зеленом венцу, у Господској улици, потом од Зеленог венца до „Тоскине чесме”, у „сокаку г. Линдермајера” и од Женске школе ка палилулској (Марковој) цркви⁹⁹, поред заједничке имовине са братом Стојаном, о чему је већ било речи.¹⁰⁰ Поред тога, један податак указује и на то да је Алекса Симић давао и једну кафану (бесправно отворену) под аренду у периоду од 1858—1862. године.¹⁰¹ Његова имовина у Београду у периоду од 1852—1854. године, дакле у време када је био попечитељ иностраних дела, била је процењена на 13.800 дуката и на њу је плаћао годишњи данак од 12 дуката (1852), односно, 12 талира 1854. године.¹⁰²

⁸⁸ М. С. Петровић, *нав. дело*, 108.

⁸⁹ М. С. Петровић, *нав. дело*, 108, 109, 110.

⁹⁰ М. С. Петровић, *нав. дело*, 150—151.

⁹¹ М. Целебџић, *нав. дело*, 126.

⁹² М. Целебџић, *нав. дело*, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 141, 142, 143.

⁹³ М. Целебџић, *нав. дело*, 220, 221—222, 222—223, 223—224.

⁹⁴ М. Целебџић, *нав. дело*, 223—224.

⁹⁵ М. Целебџић, *нав. дело*, 244, 245.

⁹⁶ М. С. Петровић, *нав. дело*, 148.

⁹⁷ К. Н. Христић, *нав. дело*, 47.

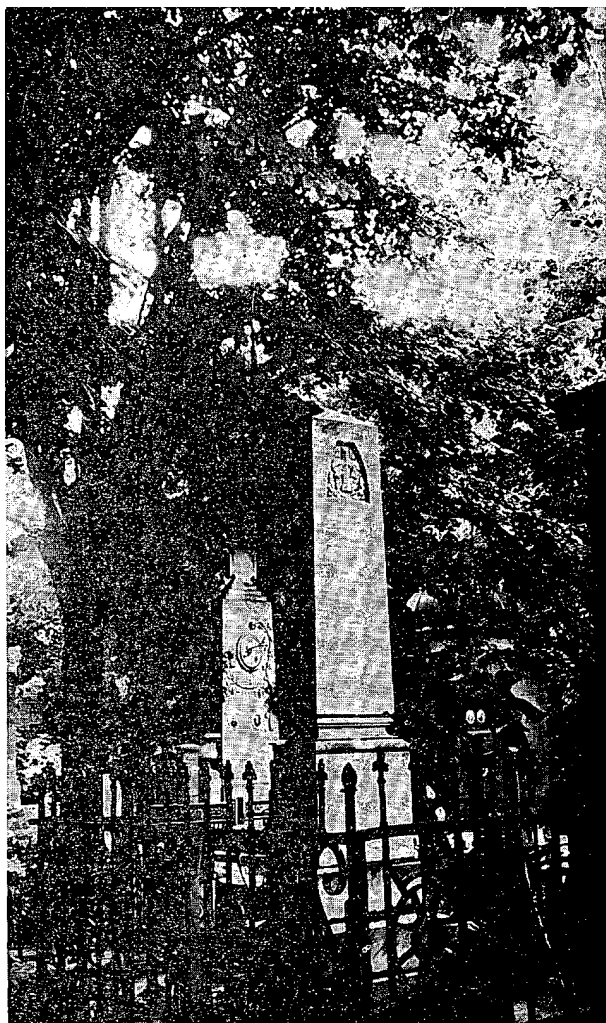
⁹⁸ И. Здравковић, *нав. дело*, 206.

⁹⁹ Б. Перуничкић, *Управа вароши Београда*, 489, 492, 500, 502, 505, 509.

¹⁰⁰ Б. Перуничкић, *нав. дело*, 514.

¹⁰¹ Б. Перуничкић, *нав. дело*, 405.

¹⁰² Б. Перуничкић, *нав. дело*, 266, 293.

Сл. 8. Споменик на гробу браће Стојана и Алексе Симића на Новом гробљу у Београду.

Fig. 8. Monument funéraire des frères Stojan et Aleksa Simić au Nouveau cimetière de Belgrade

Алекса Симић је умро 10. фебруара 1872. године у Београду и сахрањен је на гробљу код палилулске (Маркове) цркве.¹⁰³

Приликом расељавања гробља код Маркове цркве, посмртни остаци Стојана и Алексе Симића пренесени су на београдско Ново гробље и налазе се у данашњој парцели 12 (преко пута цркве). Гробница је ограда старом железном оградом, а споменик на њој новијег је датума. Споменик је типа обелиска, израђен од сивкастог добро углачаног камена и вероватно постављен у годинама између два светска рата. Занатски је рад, без икаквих уметничких вредности. На њему је са предње стране у врху уклесано крупним словима: „Породична гробница Стојана и Алексе Симића“, а испод тога на предњој, задњој и бочним странама споменика уклесана су ситним словима имена свих умрлих чланова ове породице, међу којима је највише деце (сл. 8).

*

Док се о животима и успону браће Стојана и Алексе Симића доста зна, мало је познато или чак и непознато, да су они помогли извесне културне подухвате овога времена. Као најбогатији људи прве половине XIX века, они су то сматрали својом дужношћу и обавезом. У томе је Алекса учествовао више од свога брата Стојана, с обзиром да је био и школованији од њега.

Посматрајући Алексу Симића кроз карактеристику коју је о њему оставио Милићевић, може се разумети Симићева жеља да о свом раду остави дубље трагове. Његово је дело књига у којој су сакупљани сви султански хатишерифи који се односе на Србију. Преписао их је у три примерка и на три језика: турском, француском и српском. Један примерак је задржао за себе, други за „српску агенцију“ у Цариграду, а трећи се налазио у Попечитељству иностраних дела. Сам Алекса Симић је написао у својој аутобиографији да је овај његов рад послужио као основа Димитрију Матићу (професору права на Лицеју) за израду *Јавног права књажевства Србије* (Београд 1851). Године 1853. Симић је написао и штампao *Неколико чланака на ползу отечества нашег*.¹⁰⁴

Такође је мало познато да је Алекса Симић новчано помогао Глигорија Возаревића да 1827. године отвори своју Књиговезачко-књижарску радњу у Београду, преко пута Саборне цркве.¹⁰⁵ Возаревић, родом из Земуна, изучио је занат у Бечу. Школовао се уз новчану помоћ Петрије Бајић, кћери кнеза Милоша. Био је врло образован човек и велики родољуб, изузетна личност српске културне историје у првој половини XIX века, један, од пионира који је пробијао пут кроз сасвим некултурно и нераскрчено тло тадашње Србије. Круг његовог интересовања био је веома велик. Приликом зидања нове Саборне цркве, Возаревић се бринуо о Доситејевом гробу¹⁰⁶, а по Београду је трагао за местом на коме је спаљен св. Сава.

Његова радња налазила се на месту данашње школе у Улици 7. јула, код Саборне цркве. У њу се улазило преко неколико степеника и, што је у то време било ретко, прозори су били застакљени. У својој књижари Возаревић је држао српске, немачке и француске књиге. Од новина примао је *Veobachter* и аутсбуршки

¹⁰³ М. Ђ. Милићевић, *Поменик*, 640.

¹⁰⁴ М. Ђ. Милићевић, *Поменик*, 639.

¹⁰⁵ М. Кићовић, *Постанак Народне библиотеке у Београду*, *Годишњак Музеја града Београда*, кн. II, Београд 1955, 206.

¹⁰⁶ М. С. Петровић, *нав. дело*, 208.

Algemeine Zeitung поред *Новина Србских* док су оне излазиле. Његова књижара била је зборно место ондашње интелигенције и виђених грађана. Ту су долазили Вук Караџић, Димитрије Тирол (иницијатор Српског ученог друштва), Баталака и други. Ту су се препричавале светске новости које су се овде могле прочитати и чути. Ту је била створена нека врста књижевног кружока.¹⁰⁷

Отварање такве књижаре новчано је помогао Алекса Симић, вероватно по савету Вука Караџића, који је био Возаревићев пријатељ. Колика је та помоћ била, остало је до данас непознато.¹⁰⁸

Улога Глигорија Возаревића и његове Књижаре у српској културној историји XIX века оцењена је са различитих аспеката. Међутим, важност ове Књижаре је и у томе што је она представљала ембрион из којег се касније развила Народна библиотека. Прва библиотека свечано је отворена у Возаревићевој књижари 15. фебруара 1832. године¹⁰⁹, док се Народна библиотека из ње развила касније.

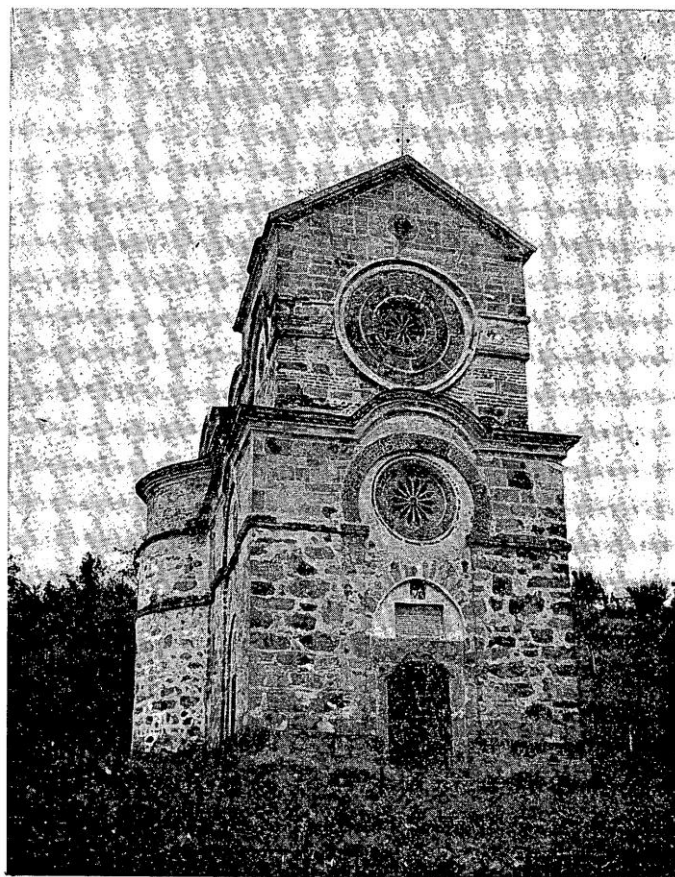
У Србији, у време владавине кнеза Милоша, нагло се развија грађевинска делатност, усмерена првенствено на поправку старих и знаменитих цркава и манастира, али истовремено и на изградњу нових. Најзначајније заједничко учешће браће Стојана и Алексе Симића баш се и односи на обнову манастира, у овом случају Наупаре код Крушевца 1835. године. Њихова имена, поред имана архимандрита Св. Романа Саве Петровића и јеромонаха Пахомија, налазе се уклесана на мермерној плочи у лунети изнад западног портала цркве. Текст овог натписа гласи:

„во время Благовѣрнаго Господара и Княза
Сербскаго

МИЛОША ТЕОДОРОВИЋА ОБРЕНОВИЋА

и при Високопреосвященвишаго Митрополита вся
Серби и Господина Петра Јоановића обновися
Храмъ сеи пресвятыя Богородицы честнаго ея
Рождества Трудомъ и иждивеніемъ Господина
Стояна Симића съ братомъ своимъ Алексомъ
обновише е за свои вечити спомен въ лето Хри-
стово 1835 Настоятели бише при иждивеніемъ
истога Храма Савва Петровићъ Архимандритъ
светога Романа и Пахомия Геромонахъ тояжде
обы тельи“.

Манастир Наупара (сл. 9), петнаестину километара удаљен од Крушевца према Брусу, припада по својој архитектури првим црквеним грађевинама моравске школе. О историјату манастира веома се мало зна. Наупара се први помиње у 1382. години, када је монах Доротеј, приложио својој цркви у Дренчи „двор“ у Наупари са придворицом¹¹⁰, што би значило да је Наупара грађена као придворна црква. Традиција њеног ктиторa видела је у личности деспота Стефана Лазаревића. У погледу времена грађења цркве у Наупари, пошто је већ

Сл. 9. Манастир Наупара код Крушевца

Fig. 9. Le monastère Naupara, près de Kruševac

1382. године приложена Дренчи као придворица, а узимајући у обзир и време потребно за грађење саме Дренче, најкаснија година настанка Наупаре била би вероватно 1381. година.¹¹¹ После косовске битке 1389. године, манастир је остао поштеђен, да би га Турци, заједно са осталим манастирима у крушевачком крају, порушили 1454. године, када су пленили по овом делу Србије. Без обзира на то што је манастир био порушен, народ је ово место поштовао као светињу и за све време турске владавине молио се богу код његових рушевина. У доба првог српског устанка, јереј Богдан Милетић измолио је од Турака дозволу да овде може одржавати верске обреде и при-

¹⁰⁷ М. С. Петровић, *нав. дело*, 201—202.

¹⁰⁸ М. Кићовић, *нав. дело*, 206.

¹⁰⁹ М. С. Петровић, *нав. дело*, 207—208.

¹¹⁰ В. Р. Петковић, *Преглед црквених споменика кроз повесницу српског народа*, посебно издање САН, књ. CLVII, Београд 1950, 209.

¹¹¹ Т. Николић, *Описание манастира Наупаре (у окр. Крушевачком)*, у Архиву САНУ, документ бр. 9115.

Сл. 10. Западни портал Наупаре, израђен 1835. године, и плоча са натписом о обнови цркве

Fig. 10. Portail occidental de Naupara, réalisé en 1835, et plaque portant l'inscription relative à la restauration de l'église

чешћивати народ. Око цркве је искрчио луг и сваке недеље обављао је службу.¹¹²

Црква манастира Наупаре је мала грађевина сажетог триконхосног распореда, са једним кубетом које лежи на прислољеним пиластрима. Кубе је уздигнуто на надвишено постоље. Има припрату са једном „незграпном“ кулом на спрату.¹¹³ Код двоспратног нартекса није извесно чему је служио горњи спрат, уколико није био намењен за звоник.¹¹⁴ Грађевина је изведена од грубо тесаног камена, са минималном употребом опеке. Фасаде цркве подељене су по хоризонтали са два кордонска венца. На фасадама се налази скулптурална пластична декорација моравске школе. Нарочито су богато обрађене архиволте и розете, од којих се посебно истичу две велике розете на западној фасади цркве.

Свакако да је велики материјални удео браће Стојана и Алексе Симића у обнови Наупаре, иако црквене власти желе да умање њихов значај. Наиме, архимандрит Св. Романа Сава Петровић, у писму од 18. маја 1835. године упућеном митрополиту Србије Петру Јовановићу, саопштава да је са одобрењем суда нахије Крушевачке и знањам господара Јеврема Обреновића упутио једног свештеника да по капетанији крушевачкој (Расини) купи прилоге за цркву наупарску, коју он са г. Симићем поновљује. Архимандрит је овим скупљањем прилога желео да сачува давнашње право скупљања милостиње у Расини, што је себи обезбедио наупарском црквом, као својим метохом. Митрополит је 2. јуна 1835. године одобрио обнову цркве, која је започета јула 1835. године.¹¹⁵ Овај поступак архимандрига Св. Романа користи се као доказ да је обнова манастира Наупаре извршена прилозима народа расинског краја, док се улога браће Симића у овом послу умањује.

Када се има у виду то да је отац Стојана и Алексе Симића у време Карађорђево Србије био капетан расински, да им је брат Коста пао у одбрани тога краја 1806. године и сахрањен у порти Лазарице, да је Стојан у време обнове Наупаре био старешина у Крушевцу, где је у то време привремено боравио и сам Алекса, разумљивија је њихова везаност за овај крај и учешће у обнови цркве манастира Наупаре. Да ли је народ расинског краја, исцрпjen дугим робовањем под Турцима и учешћем у првом и другом српском устанку, био материјално у стању, уза све пореске обавезе и кулуке, да изврши обнову ове црквене грађевине? Несумњиво да је у овом послу било присутно материјално учешће народа и његова жеља за обновом, с обзиром на то, да је Наупара од времена рушења 1454. године све до обнове сматрана као светиње.¹¹⁶ Уз напоре народа морала је постојати и далеко знатнија материјална потпора богатих појединаца — у овом случају браће Стојана и Алексе Симића — чија се имена не би без разлога нашла урезана на плочи, на улазу у цркву.

Сигурно је да су браћа Симићи обилно новчано помогли обнову Наупаре, не улазећи у то колико ће грађевина сачувати своје првобитне елементе. Међутим, обнова цркве је извадена доста нестручно. Президана је главна купола, а исто тако и горњи део кубета над припра-

¹¹² Т. Николић, *нав. дело*.

¹¹³ А. Дероко, *Монументална и декоративна архитектура у Србији*, Београд 1955, 235.

¹¹⁴ В. Р. Петковић, *нав. дело*, 341.

¹¹⁵ М. С. П., *нав. дело*, 97.

¹¹⁶ Т. Николић, *нав. дело*.

том.¹¹⁷ Приликом обнове измењен је облик кубета смањивањем висине самог храма, а кула-звоник над припратом завршена је на висини централног кубета.¹¹⁸ Живопис у цркви није сачуван, иако се претпоставља да је постојао. У време обнове, унутрашње површине цркве су премалтерисане, тако да се не зна да ли се данас под малтером не налази и покоји фрагмент живописа.

Као што се види, на Наупари су биле порушене горње површине цркве, док је пластична декорација, углавном розета и архиволти, остала сачувана. Неуки мајстори прве половине XIX века не би били у стању да ту пластику реконструишу. С друге стране, ни саме власти нису имале много поверења у знање домаћих мајстора, тим пре што су за такве послове, као што су кречење и малтерисање цркава, позивани мајстори са стране.¹¹⁹ Што се пластичне декорације тиче, дOMET ових мајстора обновитеља види се на западном и северном порталу Наупаре (сл. 10). Да ли је пластичних декорација било око прозора и на порталима, и у којој мери, данас се не може сигурно рећи, иако је логично веровати да их је морало бити, аналогно осталим црквама моравске школе.

Поред учешћа у обнови манастирске цркве у Наупари, Симићи су цркви даривали и потребне књиге. Тако су 1837. године набавили црквене књиге из Русије и подарили их Лазарици, с тим да се старе књиге из Лазарице пошалу у Наупару. Још две, овога пута нове књиге, подарили су Наупари 1848. године.¹²⁰ Говорећи о обнови Наупаре и М. Ђ. Милићевић наводи да су Симићи цркви подарили књиге, звоно и друге неопходне предмете.¹²¹ Истоветне податке о опреми обновљене цркве оставио је и Тодор Николић.¹²²

Једино на обнови и даривању Наупаре браћа Стојан и Алекса Симић учествовали су заједно. За име Стојана Симића, бар колико је до данас познато, није везано ништа више, уколико се изузме његов портрет у Народном музеју.

Међутим, иако мањег значаја, наводимо и податак да се име Алексе Симића налази споменуто (на првом месту) као претплатника (пренумеранта) Милићевићевог превода књиге А. Ф. Хилфердинга: *Писма о историји Срба и Бугара* (св. I, Београд 1857). Алекса Симић је овде тигулисан као представник, полковник кавалир и попечитељ спољашних послова.¹²³ Наиме, да би књига могла бити штампана и да би имала што шири круг читалаца међу писменим светом, унапред је прикупљана претплата, поглавито у редовима државних чиновника, учитеља, професора и

студената Лицеја.¹²⁴ Зависно од својих материјалних могућности, претплатници су давали различите износе претплате. Овде нам се Алекса Симић, уочи самог пензионисања, још једанпут спомиње у свом последњем звању.

*

Учешће браће Стојана и Алексе Симића у културним подухватима у прошлом веку, с обзиром на заосталост средине у којој су се та прегнућа одвијала и завидљивост везану за њихов брз успон, остале су готово непримећене.

Било би неправедно судити о учешћу браће Симића у обнови Наупаре, на пример, и њено опремање потребним предметима за црквену употребу, или помоћ Глигорију Возаревићу у отварању његове књижаре, само као жељу да се тим поступцима приближе манирима влашких бољара. Сигурно је био у питању и мотив инспирисан националним побудама, као и везаност за крај који је у животу њихове породице имао значајну улогу. Учешће у обнови Наупаре обезбеђивало је трајније присуство ових личности у свести људи крушевачког краја, чак и онда када не буду више међу живима.

Ових неколико података имају за циљ да нам бар мало осветле значајне и утицајне личности XIX столећа и њихово, углавном материјално учешће у културним прегнућима српске средине.

¹¹⁷ *Годишњак СКА*, књ. XXXIV, Београд 1925, 341 (извештај арх. Жарка Тагића).

¹¹⁸ М. С. П., *нав. дело*, 94.

¹¹⁹ Т. Р. Ђорђевић, *Србија пре сто година*, Београд 1946, 52.

¹²⁰ М. С. П., *нав. дело*, 99.

¹²¹ М. Ђ. Милићевић, *Кнежевина Србија*, Београд 1876, 758.

¹²² Т. Николић, *нав. дело*.

¹²³ М. Ђ. Милићевић, превод књиге А. Ф. Хилфердинга: *Писма о историји Срба и Бугара*, св. I, Београд 1857 (иза стр. 195).

¹²⁴ Интересантно је навести да се претплата давала било из поштовања према писцу, било из обзира према сакупљачу, или само да претплатници виде „како и њихово име као љубитеља књижевства, међу пренумерантима печатено стоји“, или просто из моде. Мали се део публице претплаћивао на књиге из осећања потребе за читањем. Понекад су претплаћивања била под морање, јер су претплату скупљали врло истакнути људи, као што су: Јеврем Обреновић, Васа Поповић, Анга Протић итд. Претплату на књигу *Милош Обреновић* од Вука Караџића „с помоћу Господаревом (Милошевом) покупили“. Давидовићев „Забавник“ препоручивао је сам кнез Милош, што је значило врло много (према Т. Ђорђевићу: *Србија пре сто година*, 33).

L'article est consacré aux frères Stojan et Aleksa Simić qui ont joué un rôle important dans la vie politique de la Serbie restaurée, au cours de la première moitié du XIXe siècle. L'accent est mis sur l'aide, principalement financière, que les frères Simić portaient aux initiatives prises dans le domaine de la culture.

L'auteur fournit des détails sur la vie de leur père, Djordje Simić qui, au cours de la Première insurrection serbe, sous Karageorges, était capitaine du bassin de la Rassinia, avec le siège à Kruševac, pour relater ensuite la carrière que les deux frères, Stojan et Aleksa, ont faite comme fonctionnaires de l'Etat.

Parmi les mérites de Stojan Simić sont à mentionner l'acquisition (officielle) de la chrysobulle du monastère Ravanica, qu'il apporta de Valachie, et son activité en vue de l'organisation de la Grande Ecole (Lycée) de Belgrade. Il fit construire, en outre, dans l'actuel centre de Belgrade, un palais qui abrita la cour serbe entre 1842 et 1903 (année de l'assassinat du roi Alexandre et de la reine Draga). En 1903, l'édifice fut démoli et, quelques années plus tard, le Nouveau palais royal fut bâti sur le même emplacement. Le portrait de Stojan Simić est conservé au Musée National de Belgrade.

Le frère de Stojan, Aleksa Simić, dirigea l'administration des douanes (en qualité de bazrdjanbacha) et exerça toute une série de fonctions dans le domaine de la culture. En même temps il servit d'intermédiaire entre le prince Miloš et les autorités turques de Belgrade. Cependant, son action la plus importante consiste dans sa participation

La participation des frères Stojan et Aleksa Simić aux initiatives culturelles du XIXe siècle

NADEŽDA KATANIĆ

matérielle à la fondation de la librairie de Grigorije Vozarević, première librairie non seulement à Belgrade, mais aussi sur le territoire de la Serbie tout entière. Pendant son fonctionnement cette librairie joua le rôle d'un véritable foyer littéraire et c'est là que fut formé le noyau qui devait donner naissance à la future Bibliothèque nationale.

Aleksa Simić fut le pionnier de la science juridique serbe. En sa qualité de représentant de la Serbie, nouvellement libérée, à Constantinople, il copia en trois exemplaires et en trois langues (en serbe, en français et en turc) tous les hattichérifs du sultan relatifs à la Serbie. Le travail qu'il accomplit là servit de base à l'élaboration du droit public de la principauté de Serbie.

Stojan et Aleksa firent restaurer conjointement le monastère médiéval Naupara, bâti vers 1381, qui fut démoli par les Turcs en 1454 et resta en ruines jusqu'à 1835, année où les frères Simić assurèrent les moyens financiers nécessaires à sa restauration. Le monastère est de petites dimensions, à plan tréflé et il présente le type de bâtiments sacrés dans le style de la Morava. L'église monastique fut restaurée de manière assez incompétente, mais on doit tenir compte du fait que la Serbie disposait, à l'époque, d'un nombre très restreint de bons maîtres-maçons. La restauration terminée, les frères Simić offrirent à l'église une cloche, des livres sacrés et autres objets nécessaires à la célébration du culte religieux.

L'auteur de l'article s'est proposé d'éclairer le rôle des frères Simić dans la vie culturelle de la Serbie de l'époque, où ceux-ci faisaient figure des premiers mécènes.